

MECANISMUL ȘI RITMURILE MODERNIZĂRII SOCIOPOLITICE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL PROCESELOR INTEGRAȚIONISTE

SACA Victor,

Prof. univ., dr. hab.

Universitatea de Stat din Moldova,

Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative

Departamentul Științe Politice și Administrative

The article covers the main aspects of socio-political modernization of the Republic of Moldova in the context of integrationist processes. A special attention is paid to the mechanism of modernization and to its components: the level of knowledge, habits and transformation experience, political will, ability and continuity in reforms promotion. The mechanism is analyzed through the particularity of the RM society in transition.

A special part of the article refers to the eurhythmy as a key factor of stability and efficiency of democratic modernization mechanism. Also, the author analyzes the main features of the rhythm factor considering modernization as a process.

Keywords: socio-political modernization, democratic modernization, mechanism of modernization, modernization rhythms, democratic transition, socio-political transformations, integrationist processes

Problematika modernizării sociale în general și a celei politice în particular are o importanță majoră în condițiile societății moldovenești în tranziție spre democrație. Anume factorul modernizării se impune drept criteriu principal de analiză a unor transformări cantitative și calitative de o înaltă semnificație, care exprimă într-o manieră concentrată quintesența tranziției democratice, evoluția acesteia de la idee, concept și proiect la activitate practică. Actualitatea acestei tematici este consemnată în mai multe publicații din țara noastră [1]. Ea a crescut în ultimii ani odată cu intensificarea proceselor integraționiste, în special cu parafarea, semnarea, ratificarea iar în prezent și cu implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană. Procesele în cauză, deși se desfășoară anevoios, prin salturi înainte și alunecări înapoi, prin turbulențe valorice la capitolul reformării sociale și asimilării standardelor europene, întruchipează în sine scopul și obiectivele modernizării sociopolitice, dar și măsurile, tehnologiile de realizare a lor, activitățile propriu-zise și rezultatele reformării.

În baza unor sinteze de opinii ale tranzitologilor contemporani, existente în literatura de specialitate, *modernizarea politică reprezintă un proces complex de transformare a calităților sistemice a vieții politice, a funcțiilor instituțiilor sistemului politic în condițiile tranziției de la societatea tradițională la cea modernă.* Conform acestei definiții distingem o serie de trăsături esențiale ale modernizării [2]:

- desfășurarea modernizării politice de la forme simple de organizare a vieții politice la forme compuse, printr-un proces complex și contradictoriu de diferențiere structurală a instituțiilor politice, a funcțiilor și rolurilor sociopolitice ale acestora;

- creșterea capacităților structurilor diferențiate ale sistemului politic de a se conforma cerințelor inovării, necesităților de adaptare la noile condiții de funcționare, la diversele riscuri ce apar în calea modernizării, fapt care devine posibil de realizat odată cu raționalizarea puterii, cu dezvoltarea și perfecționarea continuă a statului de drept;

- participarea crescândă în procesul politic a diverselor segmente sociale și a indivizilor în parte, pe calea dezvoltării pe nou a partidelor și mișcărilor politice, a grupurilor de interese, ca condiție indispensabilă de organizare și reglementare a acestei participări;

- asigurarea legitimității elitelor noi, moderne și respectiv slăbirea legitimității elitelor tradiționale ca necesitate de transformare pe nou a structurilor tradiționale, dar și de creare și dezvoltare a unor structuri, care să ofere posibilități reale de diversificare a rolurilor politice, de implicare reală a maselor în procesul decizional;

- crearea și dezvoltarea unei birocrații raționale care să monitorizeze și să realizeze în modul cel mai bine posibil obiectivele modernizării;

- caracterul ambivalent al modernizării politice, fapt ce rezultă din înseși turbulența acesteia, din bifurcațiile sale cu semnificație dihotomică atât continuă, cât și discontinuă, atât echilibrată, cât și dezechilibrată;

- natura mixtă a modernizării politice, în sens că ea se manifestă în combinații diferite (uneori ciudate, în special în tranzițiile târâgănite de tipul Republicii Moldova) cu elementul tradițional.

Atare trăsături depind direct de starea generală a mecanismului modernizării, de caracterul acestuia, de capacitățile actorilor de a iniția, organiza și realiza procesul transformator. *Mecanismul modernizării democratice reprezintă în viziunea noastră sistemul modalităților și mijloacelor de organizare politică, economică, socială etc. a societății, orientat spre reformarea și dezvoltarea acesteia, spre eficientizarea parametrilor ei instituționali, structurali, normativi și funcționali.* Elaborarea și funcționarea mecanismului dat sunt determinate de complexitatea condițiilor obiective și subiective, îndeosebi de gradul maturității acestora din urmă, precum și de corelațiile dintre ceea ce este obiectiv, pe de o parte, și subiectiv, pe de altă parte. Un rol decisiv în aceste corelații complexe și respectiv, în funcționarea mecanismului modernizării democratice revine următorilor factori:

- 1) Gradului de cunoștințe acumulate în domeniu modernizării;
- 2) Existenței *de facto* a deprinderilor, experiențelor transformatoare;
- 3) Manifestării voinței politice a actorilor de a iniția, susține și implementa obiectivele modernizării;
- 4) Acumulării de către actori a gradului necesar de iscusință și abilități reformatoare, care să corespundă rigorilor modernizării;

- 5) Atitudinii adecvate față de ceea ce este tradițional și ceea ce este nou în modernizare, îmbinării raționale a acestora pentru binele comun a tuturor segmentelor sociale;
- 6) Asigurării continuității în realizarea reformelor democratice.

În conformitate cu practica modernizării statelor postcomuniste de aproape două decenii și jumătate mecanismul transformărilor democratice de aici are atât aspecte comune, cât și deosebiri. *Comun* pentru majoritatea acestor state este:

- 1) Deficitul de cunoștințe noi la etapa inițială a tranziției (actorii în majoritatea lor vin cu cunoștințe vechi din regimul vechi, dar în mod paradoxal se declară partizani ai reformelor noi), cunoștințe strict necesare modernizării ca proces.
- 2) Deficitul de experiență proprie transformatoare, de deprinderi de a susține și promova la nivelul cerințelor timpului proiectele modernizării.
- 3) Dominarea mentalității eterogene (autoritare-democratice) la actorii implicați în procesul decizional al reformării.
- 4) Ajustarea deseori incoerentă la condițiile naționale a experienței străine în domeniul modernizării.
- 5) Lipsa frecventă de consecvență, de logică în activitatea de promovare a reformelor de la o etapă la alta a modernizării.

Astfel, constatăm că mecanismul modernizării sociopolitice în spațiul postcomunist (îndeosebi postsovietic, excepție țările Baltice) nu dispune îndeajuns de substanță transformatoare, substanță a modernității. Totodată, acest mecanism duce lipsă de integralitate de conținut, fapt demonstrat elocvent de discordanțele dintre elementele de bază ale formulei actorului politic „*a cunoaște , a fi iscusit , a acționa* ”. Necoresponderea între a cunoaște, a fi abil și a acționa în mod hotărât în procesul reformării sociale face mecanismul modernizării să fie unul preponderent deficitar, instabil. De exemplu, discordanțe între elaborarea, implementarea și controlul asupra implementării reformelor în condițiile Republicii Moldova atestă o situație de târăgănare a procesului reformator.

Cu referire la *deosebiri*, mecanismul modernizării sociopolitice din țările postcomuniste reflectă situații complet diferite la capitolul cine inițiază transformările, care este caracterul acestora în contextul corelării voinței politice a celor de sus cu susținerea celor de jos, și viceversa. Dacă în țările din Centrul și Estul Europei modernizarea a fost inițiată de jos și susținută *ipso facto* de sus, ajungându-se astfel la un mecanism pozițional și funcțional mai mult sau mai puțin acordat, atunci în URSS din jumătatea a doua a anilor 80, și în Noile State Independente de la începutul anilor 90, observăm că același proces se inițiază de sus, rămânând a fi prezent mai mult în aria politică, fără a avea un impact benefic asupra vieții economice și sociale și, respectiv, fără a fi susținut masiv din partea celor conduși. În această ordine de idei e important a menționa, că specificul Moldovei privind transformarea democratică propriu-zisă avea unele similarități cu acela din Europa Centrală și de Est, adică modernizarea a fost inițiată aici de jos, întrucât nomenclatura comunistă de partid și de stat s-a arătat a fi

ostilă față de procesul restructurării, se împotriva cu înverșunare inițiativelor de democratizare venite de la Moscova. Acest fapt a generat entuziasmul maselor, apariția mișcărilor în susținerea restructurării. Or, în perioada imediat următoare, după destrămarea URSS, atât crearea, cât și funcționarea mecanismului de modernizare au fost preluate în Moldova de către cei de sus, în majoritatea lor împovărați de mentalitatea și deprinderile vechi, de tendințele autoritare ce veneau în contradicție cu nevoile și necesitățile celor de jos.

Un alt aspect specific al mecanismului modernizării democratice în condițiile Republicii Moldova este tradiționalizarea, clanizarea și oligarhizarea lui puternică de către factorul de decizie, fapt urmărit frecvent pe parcursul unui sfert de veac de independență a țării. La etapele inițiale ale tranziției și transformărilor politice, când dominante erau procesele firești ale renașterii naționale, pe prim plan în raport cu elementul modern se impunea elementul tradițional. Acesta, de rînd cu aspectele sale pozitive legate de renașterea culturii în sens larg, a identității naționale, etosului național, avea și aspect negativ, axat pe extreme valorice în relațiile sociale. Un impact puternic al tradiționalității de la noi se regăsește în relațiile de clan (relații frecvent întâlnite în cadrul tuturor guvernărilor de pînă acum), în cumătrismul și nănășismul moldovenesc, care sunt considerate antipoduri evidente ale modernității. Iar oligarhizarea mecanismului de modernizare, devenită manifestă de la începutul anilor 2000, în special după 2009 înapoi, a transformat țara, conform opiniei unor cercetători și analiști, într-un stat capturat. Conflictele între oligarhi pentru dominarea sferelor principale ale societății (în primul rînd cea politică, cu actul guvernării, dar și cea economică, financiar-bancară etc.) au frînat considerabil procesul modernizării, inclusiv eforturile de euro-integrare a țării, orientate strict spre asimilarea standardelor europene, valorilor postmoderne.

Problemele funcționării mecanismului modernizării sociopolitice a statului Republica Moldova rezultă și din componenta ei tipologică. Avem în fond un tip al modernizării întîrziate, modernizării reflectorii, aflată mereu în perimetrul unei tranziții tărăgănate în timp, pentru care procesele integraționiste sunt percepute mai mult la nivel de riscuri decît de beneficii.

În cazul modernizării întîrziate de tip moldovenesc mecanismul acesteia este în mare măsură denaturat din cauza imitării neadecvate de către elita națională a unor procese complexe ce țin de forma sau conținutul modernizării și postmodernizării caracteristice țărilor avansate. Deși modernizarea întîrziată în cazul Republicii Moldova este considerată una de tip mixt, endogen-exogen, adică cu o bază dublă de existență, ea se manifestă preponderent prin împrumut de experiență a transformării. Anume împrumutul valoric ce ține de diferențierea rolurilor politice, de simularea capacității sistemului politic de a se adapta la ceea ce este nou fără a se ține cont îndeajuns de specificul național a făcut în cele din urmă ca mecanismul modernizării de la noi să devină unul deficitar. În astfel de împrejurări procesele integraționiste nu sunt îndeajuns conștientizate de elita conducătoare, dar și de opoziție drept factor pro-

modernizare. Aceste procese, reeșind din realitățile zilei de azi, nu au suficientă substanță pentru noi de a fi considerate drept catalizator al modernizării și postmodernizării *de facto*. Deși în ultimii 5-6 ani, în urma unor negocieri active dintre actorii decizionali ai R.M. și ai structurilor UE, s-a reușit parafarea, semnarea și ratificarea Acordului de Asociere acesta necesită eforturi susținute de a fi implementat. Or, în condițiile când țara este dezbinată în sensul larg al cuvântului (dezbinarea elitelor, a masei, a diverselor segmente sociale, demografice, a societății civile), inclusiv la capitolul vectorului extern (european și euro-asiatic) mecanismul modernizării nu poate fi unul stabil și eficient vis-a-vis de implementarea Acordului și în general de europenizarea țării, de asimilarea valorilor postmoderne.

De aceea, în condițiile când puterea și opoziția, ca instrumente de bază a transformărilor, sunt dezbinat la capitolul modernizării este necesar a reorganiza radical sau a crea din nou mecanismul lor de activitate, al conforma pe acesta cerințelor timpului. Calea principală de a asigura stabilitate și eficiență mecanismului de modernizare și postmodernizare a țării sunt negocierile, este dialogul, în sfârșit consensul între forțele politice implicate în procesele respective.

Un rol principal în realizarea transformărilor sociopolitice și modernizării în general revine factorului de ritm. Anume ritmicitatea este condiția *sine qua non* a stabilității și eficienței mecanismului modernizării democratice: economice, sociale, politice, culturale. Atare factor permite de a percepe mai bine caracterul disproporțiilor sau, dimpotrivă, a echilibrului relativ în dezvoltarea diferitor sfere. Anume aici și nu în stabilirea formală a gradului de progres economic, tehnologic, social, sau a altor structuri luate izolat se află deosebirea principală între societățile dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, în tranziție spre democrație. Acestea din urmă nu sunt iminent societăți sărace, de mîna a doua. Ele pot avea, iar unele au evident, realizări înalte în cultura materială și spirituală. Însă după ritmurile de dezvoltare astfel de societăți rămîn substanțial în urma celor dezvoltate, cu democrație consolidată.

Trăsătura fundamentală la capitolul ritmicitate este pentru modernizarea sociopolitică a societății în tranziție starea ei manifestă de bifurcație când la fel sînt posibile salt înainte și riscul alunecării rapide înapoi. O asemenea stare poate avea nuanțe mai frecvente în unele țări (în statele CSI) și mai puțin frecvente în alte țări (cele din Europa Centrală și de Est). În acestea din urmă organele puterii de stat asigură o interdependență benefică între diferite structuri, elaborează și realizează programe complexe de dezvoltare socială, care periodic sînt verificate, supuse expertizei științifice și practice, pentru a depăși anumite contradicții, a face corecțiile necesare în obiectivele strategice și tactice. Aceasta este o necesitate permanentă în vederea optimizării ritmurilor modernizării democratice, raționalizării relației între componentele modernizării.

O altă trăsătură a ritmicității modernizării democratice, care rezultă din starea generală bifurcă a societății moldovenești este asimetria diferitor sfere ale vieții sociale, discordanța manifestă ce există între structurile acestor sfere. Acest fapt este

condiționat îndeosebi de contradicțiile între diferitele elemente din cadrul fiecărei sfere în parte: între putere și opoziție, între public și privat, între factorul organizării și factorul spontan (ordine și haos), între rațional și emoțional etc. În cazul imaturității factorului subiectiv aceste contradicții duc la conservarea disproporțiilor între sfere, la instabilitate valorică în toate sferile. Această stare dihotomică a diferitor sfere era frecventă în Republica Moldova și acum zece ani, fapt consemnat de către autor în publicațiile sale respective de atunci [3, pp. 300-386]. Dar ea este prezentă și astăzi, fiindcă actorii modernizării democratice activează aproximativ cu aceleași metode care permanentizează ciocnirile și conflictele de interese.

A treia trăsătură a ritmicității modernizării ca proces este supunerea și dominarea acesteia de către factorul de putere. Acest fapt nu rareori a condus în cei douăzeci și cinci de ani de independență a țării la dezvoltarea sferei politice din contul și în dauna altor sfere. Se producea politizarea excesivă a economiei, a socialului, a culturii etc, monopolizarea, și în cele din urmă oligarhizarea acestor sfere, fapt ce a frânat reformele propriu-zise, inițiativa de jos de a aduce politica în corespundere cu necesitățile societății în general și sferelor ei în particular.

De aceea, astăzi pe prim plan se impune problema depolitizării, demonopolizării, deoligarhizării procesului de modernizare și postmodernizare a țării. Acest deziderat trebuie conștientizat în deplină măsură atât de clasa politică, cât și de cei conduși, implicați prin atitudine și participare în acest proces. Doar prin conștientizarea adecvată a obiectivelor modernizării și postmodernizării țării, prin participarea activă la valorificarea acestora vom face față rigurilor proceselor integraționiste.

Referințe bibliografice:

1. Republica Moldova pe calea modernizării. Studiu enciclopedic.- Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan”, 2015; Saca V. Republica Moldova între dimensiunile schimbării și modernizării politice. În: MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Nr.2 (LXXIII), 2016.-Chișinău, 2016; Saca V. Reflecții asupra proceselor integraționiste ale Republicii Moldova în contextul relației democratizare-modernizare. În: Teoria și practica administrării publice. Materiale ale Conferinței științifico-practice cu participare internațională 22 mai 2015.-Chișinău,2015. ș.a.
2. Saca V. Modernizarea sociopolitică și valorificarea procesului democratic. Cazul Republicii Moldova. În: Teoria și practica administrării publice. Materiale ale Conferinței științifico-practice 20 mai 2016.-Chișinău, 2016.
3. Saca V. Interese politice și relații politice: dimensiuni tranzitorii.-Chișinău: CE USM, 2001.